

Dick Harrison, *Jourhavande historiker* (Stockholm: Nordstedts 2013). 386 s.
Dick Harrison, *Hur är det med Macbeth, Blot-Sven och Gandalf? Jourhavande historiker rycker ut igen* (Stockholm: Norstedts 2014). 398 s.

Dick Harrisons böcker *Jourhavande historiker* och *Hur är det med Macbeth, Blot-Sven och Gandalf? Jourhavande historiker rycker ut igen* kan och ska läsas som ett uttryck för allmänhetens stora historieintresse i Sverige, eftersom böckerna bygger på ett urval av de frågor som författaren besvarat i sin "Historiebloggen" i *Svenska Dagbladets* nätutgåva. Harrisons verk är nämligen intressanta som omvänd läsning: de ger en bild av vilken typ av historia som intresserar allmänheten, det vill säga frågeställarna. Till detta har frågor fogats som Harrison fått på föreläsningar, middagar eller ute på gatan. Harrisons svar i böckerna är i det närmaste utformade som essäer på en eller flera sidor och totalt räknar de båda verken närmare 800 sidor.

Böckerna är kronologiskt strukturerade med början i forntiden, varpå antiken, tidig medeltid och hög- och senmedeltid följer, varefter sekel efter sekel ända fram till 1900-talet behandlas. Berättarstilen är informativ samt kulturhistoriskt och vetenskapligt förklarande. Även om Harrison hämtar inspiration från den klassiska politiska historieskrivningen är det inte probleminriktade svar och välkända historiska aktörer som dominerar böckerna. Det handlar i själva verket om ett brett spektrum, hundratals frågor som sträcker sig från forntid till nutid, och där författaren i egenkap av "jourhavande" historiker i första hand vill förmedla kunskap om det förflutna. Vad Harrison gör bra i flera av sina svar är att han bakar in olika forskningsståndpunkter. Ett exempel på detta är när han svarar på en av de vanligaste frågorna som landar i historikernas frågelåda: vad betyder ordet viking? Han börjar med att säga att det inte finns något självklart svar, varefter han tydligt redogör för de hypoteser som florerar gällande ordet

viking. Denna pluralism finns emellertid inte i alla Harrisons svar, vilka stundtals har uppslagsbokformer.

Ämnena som täcks har ett brett spann med en geografisk slagsida mot Sverige varpå Europa och världen följer. De enskilda kapitlen pendlar i omfång mellan 28 och 36 sidor. Några sammanfattande synpunkter har inte infogats efter varje enskilt kapitel, inte heller rymmer böckerna några övergripande konklusioner i slutpartierna. Här ska det sägas att Harrisons vägval att inte ha delsammanfattningar känns rätt. Däremot hade övergripande diskussioner om källkritik, ämnesval och historiesyn kunnat lyfta böckerna ytterligare. Det ska i rättvisans namn sägas att författaren inte haft sådana ambitioner utan främst siktat på en populärhistoriskt inriktad läsekrets. Det leder till att det snarast är viljan att berätta som står i centrum snarare än att förmedla någon särskild historiesyn. Överlag sätter sig inte Harrison till doms över enskilda personer eller särskilda epoker i texterna. Han uppvisar närmast ett moraliskt präglat historiebruk med målsättningen att i narrativ form låta läsaren själv upptäcka historiens förlopp. Detta får uppfattas som avsiktligt och som något av en röd tråd i de två böcker som recenseras här – läsaren skrivs inte på näsan, vilket är positivt. Ett inslag är de statsidealistiska nyanserna, men det vore en överdrift att säga att det är regenter, härskarmakter, krig och politisk historia som enkom dominerar i Harrisons båda verk. Det vimlar i själva verket av historia underifrån och när enskilda individer som Bildsköne Bengtsson, Ragnar Lodbrok, Zorro, Sankt Valentin eller Pontus De la Gardie sätts under lampljuset, är det inte bara personhistoria som levereras. Harrison resonerar kring myt och verklighet gällande dessa personer. Vilka har funnits i verkligheten? Oavsett om de existerat eller inte ges en historisk kontext där Harrison ofta – i en kombination av fakta och analys – inte strävar efter harmonisering utan försöker reda ut vad som är dikt och vad som är verklighet.

Det är naturligt att Harrisons svar i hög grad speglar rådande populärkultur. Det är tydligt att många av frågorna härrör, för att nämna några, från tv-serier som *Game of Thrones*, *Vikings*, eller *Sagan om ringen* filmerna. Harrison skriver bland annat att han ofta får frågor om nordiska sagogestalter och halvhistoriska personer som ska ha verkat under järnåldern, såsom Sköldungaättens och Ynglingättens kungar, eller en sagohjälte som Sigurd Fafnesbane. Är de påhittade eller har de existerat? Folk vill helt enkelt veta var skiljelinjen mellan sanning och fiktion går. I sitt svar på dessa minst sagt knepiga frågor påtalar Harrison:

Oavsett hur jag svarar på dylika frågor blir folk uppretade. Om jag tillämpar vetenskaplig källkritik blir jag beskylld av en eller flera kommentarer för att vara dum, amatör eller infekterad av den fördärvliga

lundensiska weibullianismen. Om jag däremot säger att källkritiken talar för att den eller den personen verkligen har funnits gör jag andra rasande och blir beskylld för att berätta sagor och inte historia. Hur jag än skriver blir någon eller några mäktigt irriterade. (Harrison 2014, s. 111)

Kommentaren speglar naturligtvis hur svårt det kan vara att navigera rätt i de historiska arkipelagerna och visar samtidigt på en historieintresserad allmänhet som uttrycker en relativiserad historiesyn i största allmänhet. Harrison lider i sammanhanget inte av någon självrensning och drar sig inte för att försöka göra upp med försanthållande myter.

En betydelsefull fråga gäller hur Harrison valt sina ämnen utifrån de frågor som i första hand strömmat in i hans historieblogg i *Svenska Dagbladets* internetutgåva. Författaren lämnar inget svar på detta, utan uppger i den första boken, *Jourhavande historiker*, att det handlar om en tredjedel av alla inlägg som publicerats i historieblogin. I fortsättningsboken *Hur är det med Macbeth, Blot-Sven och Gandalf? Jourhavande historiker rycker ut igen*, skriver Harrison att urvalet är subjektivt baserat på några av de senaste årens bloggar. Om man trots detta försöker urskilja vad Harrison inte skriver om, framgår det exempelvis att världen utanför Europa och 1900-talets demokratiseringsprocess i Sverige inte får något större utrymme i böckerna. Det förtar ändå inte att Harrison tangerar frågorna genom att bland annat skriva om allmän rösträtt, Sveriges beredskap under andra världskriget eller Gustaf V och Adolf Hitler. I själva verket är det på det här sättet som Harrison lyfter upp historiska händelser, epoker och aktörer. Den mikrohistoriska ansatsen är slående och i det lilla ser han ofta det stora. Tillvägagångssättet är i det närmaste likartat oavsett vilket tidevarv som behandlas. Det finns sålunda i de enskilda kapitlen inslag som tillsammans ger mer övergripande perspektiv på de behandlade epokerna. Beträffande texterna om Sverige kan man konstatera att det inte finns några storvulna nationella vinklingar.

Sammantaget är det två upplysande böcker som Harrison skrivit. Verken ska givetvis läsas som historiska *snapshots* som inalles räknar 550 ämnen. En fördel är att läsningen inte nödvändigtvis behöver ske kronologiskt, för det är inga problem att hoppa från en epok till en annan. Det kan noteras att bilder överlag saknas i böckerna, vilket av allt att döma förklaras av den korthuggna essäartade formen. Vidare flyter språket bra och ett detaljerat register gör det lätt att snabbt leta reda på personer och platser. Möjligen hade det gått att disponera böckerna annorlunda. Som det är nu sträcker sig båda böckerna kronologiskt över tid. Nackdelen med ett sådant upplägg är att det inte ger några tydliga teman, varför det blir svårt för läsaren att orientera sig. En variant hade i stället varit att ha tematiskt uppbyggda kapi-

tel med rubriksättningar som krig, fred, religion, grymheter, monarker och så vidare. Fördelen med ett sådant upplägg hade varit att historiska förändringsmekanismer och paralleller förmodligen hade framträtt tydligare. Som alltid handlar det om grannliga vägval och mitt syfte med att nämna dispositionsfrågan är att det faktiskt är en av de mest brännande frågorna vad det gäller att verkligen nå läsaren. Harrisons disposition hindrar emellertid inte att han når fram med sina skiftande budskap. Det bör också poängteras att böckerna, särskilt om man läser dem efter varandra, ger goda historiska inblickar i framför allt Sveriges och Europas historia.

Linköpings universitet

PETER ULLGREN

Susanna Åkerman, *Fenixelden: Drottning Kristina som alkemist* (Möklinta: Gidlunds 2013). 349 s.

Fenixelden är Susanna Åkermans första bok på svenska om det ämne som hon sedan början av 1990-talet har undersökt: Sveriges, och då i synnerhet drottning Kristinas, relation till den hermetiska traditionen, framför allt Rosenkorsorden.

Boken består av tio kapitel, en biografi över Kristinas liv och en inledning. I inledningen argumenterar författaren för betydelsen av alkemin och andra delar av den hermetiska traditionen för drottning Kristina samt redogör för sin tidigare forskning i ämnet. Vi introduceras också till Kristina-biblioteket i Vatikanen och till ett antal viktiga begrepp inom den västerländska esoterismen.

Det första kapitlet ägnas i huvudsak åt den svenske mystikern Johannes Bureus, vars tankar om alkemi och Rosenkorsordens läror presenteras. Kapitlets koppling till Kristina utgörs av de profetior om ett ljus eller en stjärna från Norden som förekom i ett flertal esoteriska verk under 1500- och 1600-talen, vilka kunde tolkas som att de syftade på henne.

Kapitel två behandlar Kristinas kontakter med utländska intellektuella och med den hermetiska traditionen under tiden i Stockholm. Kristinas intresse för nyplatonism diskuteras, likaså Rosenkorsordens idéer och den grupp i Stockholm som omfattade dessa. Särskild uppmärksamhet ägnas tecken som skulle kunna tyda på att alkemi var ett huvudintresse hos drottning Kristina, eller hos hennes kontakter. Kapitlet avslutas med slutsatsen att det inte var kyrkan och katolicismen som var Kristinas främsta motiv bakom sin abdikation och konversion, utan ”de italienska bibliotek som erbjöd fler sidor av denna törstens platoniska filosofi”.